

М.Б. Борисенко,
перший заступник начальника управління промисловості,
транспорту та зв'язку Харківської обласної державної адміністрації,
здобувач кафедри державного будівництва ХарРІ НАДУ;
М.Е. Тернюк,
професор, директор Державного підприємства «Інститут
машин і систем»;
І.А. Дмитрук, к.т.н., проф., заступник директора
Державного підприємства «Інститут машин і систем»;
Ю.В. Копійченко, к.т.н., заступник директора
Державного підприємства «Інститут машин і систем»;

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розглянуто питання стратегії інноваційного розвитку промисловості на сучасному етапі. Показано безальтернативність інноваційного шляху у виробничій сфері. Сформовано особливості механізмів державного та регіонального управління, які дозволять проводити інноваційний розвиток.

Ключові слова: інноваційний розвиток промисловості, промислова сфера, інноваційна система, стратегічні пріоритети, інноваційна продукція.

Становлення України державою з конкурентоспроможною економікою можливе лише за умов опанування інноваційного шляху розвитку [4]. Це вимагає визначення оптимальних напрямів, інституціонального складу та інфраструктури системи інноваційного розвитку перш за все у виробничій сфері, механізмів їх реалізації, загалом, формування і реалізації ефективної державної інноваційної політики.

Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених інноваційному розвитку держави [1; 5] та регіонів [6], питання вибору ефективних стратегій інноваційного розвитку виробництва на сучасному етапі є актуальними.

Мета цієї статті – обґрунтування стратегії інноваційного розвитку промисловості, яка заснована на системній трансформації її об'єктів і більш складних утворень та умов її здійснення.

Країни-лідери досягли розвиненого стану за досить тривалий час. Промисловість України його не має. Тому необхідно знайти якісно нові рішення для подолання великої різниці у ступенях розвитку цих галузей.

Для цього потрібне створення і введення в дію ефективної інноваційної системи, здатної, інтегруючи ринковими механізмами всі наявні ресурси розвитку, забезпечувати гранично високі темпи оновлюючого зростання в першу чергу – у виробничій сфері. Це означає не звичайне застосування інновацій в усіх сферах, а перехід до інноваційного принципу життя.

Це головна стратегія розвитку на сучасному етапі.

Обираючи таку стратегію і визначаючи напрями інноваційного розвитку промисловості, необхідно чітко уявляти основні умови, в яких вона буде реалізуватися.

Для цього є щонайменше три умови.

1. Наявність нової інноваційної структуризації світу, що відображає рівень інноваційних можливостей країн.

2. Особлива укладність і ціннісні орієнтації постіндустріального суспільства, яка базується на переході знань, людського потенціалу і технологій до категорії основних чинників розвитку, рушія соціально-економічних перетворень та посиленню значення неекономічних мотиваційних цінностей.

3. Системний підхід до організації інноваційної діяльності, коли виконання основних, допоміжних і забезпечуючих функцій [5] здійснюється об'єктами та суб'єктами, які поєднані між собою в національні інноваційні системи, а останні – у загальну світову мережу, яка охоплює всі сфери життя і забезпечує спрямований розвиток цивілізації.

У національній інноваційній системі повинні збалансовано розвиватися всі сфери: світоглядна, політична, наукова, економічна, виробнича, освітня, культурна, громадська та ін.

У зв'язку з цим отримання потрібних результатів розвитку промисловості вимагає створення найбільш досконалої, пристосованої до

особливостей країни загальнонаціональної системи інноваційного розвитку, інтегрованої у світову мережу.

Яка є сьогодні інноваційна система України і де її місце в новій світовій структуризації?

Україною пройдено перший етап трансформаційних перетворень в економіці, на якому закладені підвалини ринкової економіки, досягнуті її певна збалансована багатукладність та макроекономічна стабільність; накопичена критична маса соціально-економічних перетворень. Внаслідок цього упродовж останніх восьми років наявна позитивна динаміка виробництва, пожвавлення інвестиційної діяльності, накопичення валютних ресурсів, зростання зовнішньоторговельного обороту, зниження інфляції, що забезпечило економічне зростання. Усе це разом має стати відправною платформою для виходу України на траєкторію сталого інноваційного розвитку.

Сучасний стан загальнонаціональної інноваційної системи України, результати її діяльності не задовольняють потреб розвитку суспільства. До цього часу в реальних секторах економіки держави продовжується процес згортання інноваційної діяльності [3]. Інноваційну діяльність здійснює лише кожне шосте підприємство, тоді як у розвинених країнах світу (США, Японії, Франції та ін.) частка інноваційно-активних підприємств досягає 70 % від загальної кількості. Лише більше 5 % підприємств упроваджують нові технологічні процеси.

Важливим є рівень значущості інновацій. За останні роки в Україні фактично не було впроваджено жодної інновації загальнодержавного масштабу (макротехнології) та галузеутворюючого масштабу (галузеві технології). Переважна більшість інновацій має локальний характер, і їх значення не виходить за межі окремих підприємств і виробництв.

Частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції становить біля 7 %. Інноваційний рівень продукції, що ставиться на виробництво, як правило, невисокий [2]. Здебільшого впроваджуються

поліпшувальні новації. Це означає, що інновації мають невеликий термін знаходження на ринку і не можуть бути довготерміновим джерелом надходження прибутків. Крім того, цей показник свідчить про низький рівень зв'язку академічної, вузівської, галузевої науки з виробництвом.

В Україні незначний обсяг створення та введення в господарський обіг об'єктів інтелектуальної власності [5].

До цього часу не проведена робота щодо її інвентаризації та запровадження реєстру об'єктів інтелектуальної власності, створених за участю держави, немає потрібних законодавчих актів. Затримка з виконанням цієї роботи веде до значних економічних втрат, не використовується потужний ресурс підтримки інноваційної діяльності, активізації науково-технічного і виробничого потенціалу.

Україна має значний науковий потенціал: науково-дослідних установ понад 1470 з чисельністю наукових працівників – майже 200 тис. осіб, у т.ч. біля 4,5 тис. докторів наук і 20 тис. кандидатів наук [3]. Це відповідає рівню держав-членів ЄС.

Складові елементи існуючої інноваційної системи з часом практично не змінилися. Нових елементів, необхідних для ефективного її функціонування в ринкових умовах, в достатній кількості вона не набула. Умов для реалізації цілісних інноваційних циклів навіть у виробничих сферах на основі існуючих елементів не створено.

Зменшується науково-технічний потенціал установ, які виконують функції доведення наукових результатів до їх практичного впровадження у виробництво: конструкторських, проектних організацій.

Механізми діяльності існуючої інноваційної системи застарілі та інерційні, не орієнтовані на прискорений інноваційний розвиток. Багато з них є витратними.

Не розвинена інфраструктура підтримки інноваційної діяльності, яка має включати інноваційні компанії, центри, бізнес-інкубатори, технологічні парки, консалтингові, інформаційні, маркетингові, страхові та інші

структури. Наявні технологічні парки достатньою мірою не перекривають пріоритетні напрями інноваційної діяльності. Але саме ці пріоритети націлені на інноваційну реструктуризацію національної економіки і за цими пріоритетами повинен формуватись портфель інноваційних проектів технологічних парків. З ними пов'язуються сподівання, що вони стануть "точками зростання". Територіями інноваційного зростання повинні стати вільні економічні зони. Саме з таких позицій має оцінюватись діяльність технопарків і вільних економічних зон.

Мале підприємництво, яке в розвинутих країнах проявляє високу інноваційну активність, в Україні демонструє, навпаки, найменшу в низці промислових підприємств. Розвиток малого підприємництва активно здійснюється у сфері торговельно-посередницької діяльності, в той час для створення інноваційних підприємств в Україні є невичерпний потенціал винахідників, науковців з інноваційними ідеями та підприємницькими здібностями.

Можливості фінансово-кредитної системи країни і платоспроможного попиту підприємств – споживачів інновацій нижчі від необхідних. Існуюча банківсько-фінансова система поки що не здатна працювати на умовах довгострокового фінансування розвитку наукоємних виробництв.

Законодавче забезпечення системи є фрагментарним, неефективним і практично недіючим. Слід відмітити, що закони "Про інноваційну діяльність в Україні" і "Про пріоритети інноваційної діяльності в Україні", які набувають чинності, формують основи стимулюючого законодавчого поля для активізації інноваційної діяльності в країні, до цього часу активно не задіяно.

Таким чином, існуюча система не є інтегруючим укладом, здатним до самовідтворення. Без вжиття необхідних заходів вона не зможе виправдати існуючі інноваційні сподівання.

Від того, які будуть практичні кроки на шляху інноваційного розвитку, від послідовності і наполегливості в проведенні державної і регіональної

політики залежить місце, яке Україна посяде у недалекому майбутньому в новій структуризації світового співтовариства.

Щоб це місце було гідним є відповідні передумови. Головні з них:

1. Значний науково-технічний потенціал, здатний акумулювати світовий досвід, проводити повний цикл власних досліджень по більшості наукових напрямків та масово породжувати на цій основі новації, у т.ч. галузеутворюючі.

2. Розвинута система вищої освіти, що здатна готувати фахівців вищої кваліфікації з інноваційно-синтезуючим складом мислення для наукової, виробничої, управлінської та інших сфер.

3. Масштабне, різнопрофільне, значною мірою, самодостатнє виробництво індустріального типу, у т.ч з освоєними високими технологіями, в першу чергу в секторі ВПК, властивими п'ятому технологічному укладу, здатне сприйняти та впровадити інновації. Україна може виробляти сучасну наукоємну продукцію.

4. Вигідне географічне положення України, її різноманітні природні ресурси, розвинені енергетична і транспортна, у т.ч. трубопровідна системи.

5. Сформовані ринкові відносини в економіці.

Характер світогляду, наявні ресурси розвитку, досвід інноваційної діяльності з масовими механізмами породження і демонстрації культурних зразків світового рівня у деяких галузях складають незаперечні інноваційні цінності українського суспільства. У разі поєднання цього з відповідними організаційними заходами, створенням необхідних спрямовуючих і стимулюючих механізмів, вони можуть стати базовою передумовою формування в Україні нового інноваційного укладу життя.

Але на сьогодні немає можливості досягти покращання результативності інноваційної системи шляхом екстенсивного її вдосконалення. Єдиний вихід – докорінна перебудова цієї системи.

Створення нової ефективної інноваційної системи повинно стати визначальним пріоритетом загальнодержавних перетворень.

Вказані передумови в поєднанні з потребами в швидкому досягненні високого рівня життя визначають глобальну промислову стратегію України на сучасному етапі розвитку: реальне зростання через індустрію інновацій.

На загальнодержавному рівні в системі цілей інноваційної системи повинні стати: масове освоєння громадянами України інноваційного світогляду; формування цілісної загальнодержавної системи прискореного інноваційного розвитку; створення сприятливого нормативно-правового забезпечення.

Відповідно до загальнодержавних цілей органи галузевого та регіонального управління повинні визначити цілі свого інноваційного розвитку.

Необхідно якісно по-новому формувати і забезпечувати ефективну реалізацію державної інноваційної політики, включаючи системи інноваційних програм, які забезпечать у найкоротші терміни суттєве соціально-економічне зростання нашого суспільства та безпеку держави.

Стратегічними пріоритетами для України слід вважати:

- удосконалення освітньої системи в напрямку її орієнтації на масову підготовку фахівців усіх спеціальностей, здатних генерувати та впроваджувати інновації в умовах жорсткої конкуренції;

- формування цілісної системи наукових досліджень та комерціалізації їх результатів, спроможної забезпечити знаннями процесів створення і реалізації, а також трансферу галузеутворюючих технологій вищих інноваційних рівнів;

- випереджаюче створення виробничо-технологічних укладів, характерних для постіндустріального суспільств, у т.ч. інформатизаційно-комунікаційних систем та технологій;

- перетворення інновацій України на важливу складову глобальних інноваційних процесів.

Виходячи з цього, необхідно сформулювати завдання інноваційного розвитку для всіх сфер, конкретизувати їх і довести до відповідних органів державної влади і управління, всіх суб'єктів ринкової економіки.

Основні принципи формування і реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності у виробничій сфері повинні виходити з ринкових економічних механізмів. Суспільство в особі держави є замовником інноваційного шляху розвитку і повинно всебічно підтримувати досягнення необхідних якісних і кількісних показників розвитку.

Держава повинна вирішити питання фінансування інноваційного шляху свого розвитку. Це досягається двома способами: безпосереднє фінансування з бюджету науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і стимулююче оподаткування фінансування інших етапів створення та впровадження новацій суб'єктами підприємницької діяльності.

Необхідно створити і законодавчо визначити інфраструктурні умови: антимонопольний захист, преференції власним виробникам інноваційної продукції, захист прав на інтелектуальну власність та інші.

Головними завданнями створення цілісної системи прискореного інноваційного розвитку держави є формування потрібного інституціонального складу системи, її інфраструктури, методів ефективної її роботи, створення сприятливого нормативно-правового забезпечення її діяльності, а також приведення макроекономічних умов відповідно до вимог прискореного інноваційного розвитку країни.

Слід відзначити, що частина з складових загальної інноваційної функції ні в індустріальному, ні в постіндустріальному суспільстві не мають достатніх ринкових стимулів. Через це вони повинні мати необхідну державну та регіональну підтримку. Зазначене відноситься до початкових етапів інноваційно-інвестиційного циклу лідерних інновацій. Крім того, складність та багатомірність дій вимагають необхідної координації. У зв'язку із вказаним єдиною вірною стратегією інноваційного розвитку держави є стратегія, яка передбачає поєднання державного управління з механізмами

ринкової самоорганізації. При цьому, державне управління повинно бути організовано на основі чіткого нормування процесів і максимально унеможливити гальмуючий вплив органів влади і управління. Головними механізмами, які слід культивувати, повинні стати механізми нормативного стимулювання пріоритетів, координація робіт, створення інфраструктури, організація тих ланок системи інноваційного розвитку, які є критичними на кожному рівні управління.

Держава повинна посісти місце головного ідеолога і координатора процесів розвитку інновацій в усіх сферах нашого суспільства. Це вимагає реформування органів влади і управління, а також відпрацювання механізмів їх роботи відповідно до вимог процесів прискореного інноваційного розвитку.

Особливо важливим є досягнення високого рівня координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади при розробленні регіональних інноваційних пріоритетів та програм інноваційного розвитку районів, які мають бути взаємопов'язані із загальнодержавними, галузевими пріоритетами та програмами.

Зараз в Україні фактично існує тільки один із двох можливих процесів, в якому просування інновацій значною мірою неорганізовано йде від науки через виробництво на ринок. Необхідно сформувати другий, зворотній до вказаного процес, який йде від потреб суспільного попиту через виробництво до науки.

Держава повинна управляти обома процесами. Увага до першого пояснюється тим, що він дозволяє знайти несподівані відкриття, які можуть суттєво змінити знання. Але велика увага держави повинна приділятися і другому процесу, який забезпечує впровадження галузеутворюючих промислових технологій і значний соціально-економічний ефект.

Головним інструментом реалізації першого процесу повинна стати грантова система. Вона забезпечить перехід від фінансування організацій до

фінансування кінцевих конкретних результатів і суттєво посилить механізми ринкової конкуренції.

Для реалізації другого процесу пріоритетним стає маркетингове вивчення ринку і визначення потреби в інноваційній продукції, створення банку даних інновацій і отримання інформації про них, формування ефективних ринкових механізмів взаємодії учасників інноваційної діяльності.

Вирішення масштабних інноваційних проектів може відбуватися за рахунок інструментарію систем комплексних національних і галузевих програм, гармонійно поєднаних з програмами розвитку регіонів.

Таким чином, інноваційний розвиток є єдиною ефективною стратегією подальшого розвитку виробництва.

Розглянуті питання інноваційного розвитку для свого вирішення вимагають системних структурних перетворень національної економіки, формування нових засад державної політики та державного управління на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А.С., Гесць В.М., Кінах А.К. Інноваційна стратегія українських реформ. – К. : Знання України, 2002. – 326 с.
2. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід : моногр. – К. : Вікторія, 2004. – 312 с.
3. Горник В.Г., Дацій Н.В. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості : Моногр. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 200 с.
4. Кучма Л.Д. Європейський вибір. – К. : Преса України, 2002. – 94 с.
5. Пріоритети та інструменти інноваційного розвитку України : матеріали "круглого столу". – К: АльтерПресс. – 2003. – 48 с.
6. Шайбакова Л. Региональное регулирование инновационных процессов // Экономист. – 1996. – № 9. – С. 59 – 64.

Borisenko M.B., Ternjuk M.E., Dmitruk Yu.V., Kopeychenko J.V., The strategy of industry innovation development at the current time.

Was consider a question of the innovation development strategy of industry at the current time. Innovations way, as way without alternative for industry was shown. Was formed a mechanism features of the government and regional management, who will alloy make innovation development.

Key words: innovate development of industry; industrial sphere; innovate system; strategic priorities innovate products.

Борисенко М.Б., Тернюк Н.Э., Дмитрук И.А., Копийченко Ю.В. Стратегия инновационного развития промышленности на современном этапе.

Рассмотрены вопросы стратегии инновационного развития промышленности на современном этапе. Показана безальтернативность инновационного пути в производственной сфере. Сформированы особенности механизмы государственного и регионального управления, позволяющие осуществлять инновационное развитие.

Ключевые слова: инновационное развитие промышленности, промышленная сфера, инновационная система, стратегические приоритеты, инновационная продукция.